

בגידה כ'נסיבות מיוחדות' ב'איזון משאבים' בין בני זוג

הרב יעקב יקיר

פתיחה

סוגיית המשטר של הרכוש המשפחתי עברה כמה התפתחויות במהלך השנים מאז הקמת המדינה. עם קום המדינה היה ברור כי יש לנהוג בחלוקת הרכוש על פי משפט התורה, כפי שנקבע בסעיפים 151(1) ו-153(1) לדבר המלך במועצתו, באשר נושא זה קשור לענייני הנישואין. אולם, לדעתו של בית המשפט העליון, עם חקיקתו של חוק שיווי זכויות האשה תשי"א-1951, יש להחיל את עקרונות המשפט החילוני על דיני הממונות במשפחה.

יחסי הממון בין בני זוג הוסדרו עוד טרם חקיקתו של חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973 (להלן: החוק) בהתאם ל'**הלכת השיתוף**' שנקבעה והתפתחה בפסיקותיו של בית המשפט. הסדר זה קבע שיתוף קנייני בנכסי בני הזוג עוד במהלך תקופת נישואיהם וכלל אף נכסים שהובאו על ידי אחד הצדדים מלפני הנישואין¹.

המחוקק לא קיבל את ההסדר שפיתח בית המשפט. עם חקיקת החוק נקבע כי במידה ובני זוג לא עשו ביניהם הסדר ממוני אחר, יהיה ביניהם **שיתוף אובליגטורי דחוי** שמשמעותו היא שהזכויות הקנייניות שיש לכל אחד מבני הזוג נשארות לו במהלך חיי הנישואין, כשעם פקיעת הנישואין יערך איזון משאבים. בעת איזון המשאבים, מתגבשת תביעה כספית, לשלם לבן הזוג שנכסיו מועטים, את מחצית ההפרש, אשר בו עולה ערך הנכסים של בן הזוג השני, הכלולים בשיתוף, על ערך נכסיו הכלולים בשיתוף. בין היתר נקבע בחוק כי נכסים מסוימים לא יאוזנו בין בני הזוג.

בדברים דלהלן נתמקד בסעיף 8 לחוק.

סעיף 8 לחוק קובע כי:

8. ראה בית המשפט או בית הדין נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, רשאי הוא, לבקשת אחד מבני הזוג – אם לא נפסק בדבר יחסי הממון בפסק דין להתרת נישואין – לעשות אחת או יותר מאלה במסגרת איזון המשאבים:

- (1) לקבוע נכסים נוספים על המפורטים בסעיף 5 ששוויים לא יאוזנו בין בני הזוג;
- (2) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה מחצה על מחצה, אלא לפי יחס אחר שיקבע בהתחשב, בין השאר, בנכסים עתידיים, לרבות בכושר ההשתכרות של כל אחד מבני הזוג;
- (3) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה לפי שוויים במועד איזון המשאבים, אלא לפי שוויים במועד מוקדם יותר שיקבע;

¹ להרחבה בעניין העקרונות וההתפתחויות שבהלכת השיתוף והסדר איזון משאבים ייחד מאמר נפרד.

(4) לקבוע שאיזון המשאבים לא יתייחס לנכסים שהיו לבני הזוג במועד איזון המשאבים אלא לנכסים שהיו להם במועד מוקדם יותר שיקבע.

כוונת הסעיף היא שבנסיבות מיוחדות יכולה הערכאה השיפוטית לסטות מאיזון המשאבים השוויוני שנקבע בסעיף 5 לחוק ולאזן אותם באופן שנראה לה צודק יותר.

השאלה הנשאלת היא, מה הן אותן 'נסיבות מיוחדות' המצדיקות סטייה מהאיזון שבסעיף 5? האם יש פרמטרים שעל פיהם ניתן לומר שמדובר בנסיבות מיוחדות, או שמא הדבר נתון לשיקולה של הערכאה השיפוטית כפי שהיא רואה בנידון שלפניה, אך אין קיום מנחים או מגבילים שעליה לבחון?

נקדים ונאמר, שעוד בדברי ההסבר להצעת החוק צוין כי:² "הסמכות הזאת מנוסחת בצורה רחבה למדי, כדי לאפשר עשיית צדק בין הצדדים בכל מקרה ומקרה". משמעות הדברים היא, שהמחוקק לא רצה לקבוע רשימה סגורה של נסיבות מיוחדות, כדי לאפשר לערכאה השיפוטית להגיע לתוצאה הצודקת ביותר במקרה הספציפי העומד לפניה.

מעיון בפסיקה של בתי המשפט עולה כי השימוש בסעיף 8 צריך להיעשות בזהירות ובצמצום, מהטעם שיש בכך פגיעה בעיקרון השוויון, זכות הקניין, הוודאות המשפטית וציפיות הצדדים, אך אין רשימה סגורה של נסיבות מיוחדות. להלן נביא את ההתייחסות של הפסיקה בבתי המשפט לאופן ולנסיבות שיש להשתמש בסעיף 8, ולאחר מכן תובא התייחסותם של בתי הדין הרבניים לכך.

² הצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשכ"ט–1969 (ה"ח התשכ"ט, עמ' 335).

אופן השימוש בסעיף

השופט שטרסברג - כהן בהתייחסה לאופן השימוש בסעיף 8 קובעת כי³:

כאן מתאפשרת גמישות רבה, הנותנת בידי בית המשפט כלים לאזן את הרכוש בין הצדדים, תוך לקיחה בחשבון של שיקולים כלכליים ואחרים לפי צורכיהם ולאווך דווקא שווה בשווה. כאן נפתח פתח להעניק לצד החלש והנזקק (כמו האישה, המטופלת בילדים) יותר מאשר שווי מחצית הרכוש, מה שאין כן בחזקת השיתוף.

השופטת יעל וילנר מחדדת את מידת הזהירות שיש לנקוט בשימוש בסעיף 8 ומדגישה ששימוש שאינו זהיר יכול לסתור את תכלית חוק יחסי ממון וערכיו⁴:

סעיף 8 לחוק יחסי ממון מהווה כלי רב עוצמה בביצוע איזון משאבים, ויש לעשות בו שימוש זהיר ומושכל, שכן לא בנקל ישלול בית המשפט את זכויותיו הקנייניות של מי מבני הזוג ויעניקו לאחר. הכלל הוא כאמור, כי איזון משאבים ייעשה על דרך חלוקה שווה של שווי כלל הנכסים. כלל זה מבוסס על ערכי היסוד, ביניהם, ערך השוויון, האוטונומיה של הפרט וזכויותיו הקנייניות. השימוש בחריג שבסעיף 8 עלול לפגוע בזכויות אלה ויש על כן להזהר פן השימוש שיעשה בו יחתור תחת תכלית חוק יחסי ממון וערכי הצדק אותם הוא נועד להגשים. לפיכך, נקבע כי יש צורך בקיומן של "נסיבות מיוחדות" כדי להצדיק סטייה מהכלל הקבוע בסעיף 5 לחוק יחסי ממון.

סעיף 8(2) לחוק יחסי ממון אינו מגדיר את אותן "נסיבות מיוחדות" המצדיקות סטייה מכלל החלוקה השווה, ואינו מפרט את המטרות שהוא נועד לקדם, לבד מ"צדק".

אני סבורה כי המקרים בהם ייעשה שימוש בסעיף זה יהיו אלה היוצאים מן הכלל והחריגים, בהם חוסר האיזון בולט באופן מיוחד. לא כל מקרה שבו נוצר בעת איזון המשאבים חוסר שוויון מבחינת סך שווי הנכסים שיש לכל אחד מבני הזוג, יצדיק שימוש בסעיף 8 לחוק.

דברים דומים בעניין הזהירות שיש לנקוט בשימוש בסעיף 8 ננקטו על ידי השופט דרורי⁵:

דעתי היא, כי מן הראוי שהשימוש בסעיף 8(2) לחוק יחסי ממון, ייעשה במשורה ובמקרים חריגים ביותר. עצם יישומו של סעיף זה, פוגע בוודאות המשפטית ובציפיות הצדדים. כמו כן, יש בו גם משום פגיעה בזכות הקניין של בן הזוג שמחצית הרכוש הינה שלו (זכות, שכיום היא חוקתית, מכוח סעיף 3 לחוק יסוד: כבוד האדם

³ ע"א 1915/91 אסתר יעקובי נ' עזרא יעקובי פ"ד מט(3) 529, 614.

⁴ ע"מ (מחוזי חי') 614/07 פלונית נ' פלוני פס' 6-7 (פורסם בנבו, 16.4.2008).

⁵ ע"מ (מחוזי ים) 638/04 ח.ר. נ' ר.ר. פסקה 37 (פורסם בנבו, 23.1.2005).

וחירותו, הקובע כי "אין פוגעים בקניינו של אדם", ובית המשפט מכוח סעיף 8(2) הנ"ל, רוצה לקחת חלק מרכוש זה ולהעבירו לבן הזוג האחר.

יחד עם הזהירות והצמצום בשימוש בסעיף 8, בית המשפט מבהיר שלא מדובר ברשימה סגורה של נסיבות מיוחדות וכפי שקבע השופט רובינשטיין⁶:

המחוקק הותיר לשיקול דעתם של בתי המשפט ובתי הדין פיתוח כללים מתאימים באשר לנסיבות הספציפיות לשימוש בסמכות זו, ואין מדובר ברשימה סגורה.

לדעתו של השופט הנדל, בקביעת השיקולים המנחים יש להביט אל תכליתו של החוק⁷:

במסגרת הקביעה של מהם אותם השיקולים הרלוונטיים שראוי לבחון במסגרת בסעיף 8, יש להציב כנגד עניינו גם את תכליתו של חוק יחסי ממון... "ליצור איזון בין בני הזוג מתגרשים ולצמצם את חוסר השוויון הגלום ביחסי ממון בין בני-זוג"

כאמור לעיל גם השופטת שטרסברג - כהן ציינה כי במסגרתו של סעיף 8 נפתח פתח להעניק לצד החלש והנזקק, יותר מאשר שווי מחצית הרכוש ובכך לצמצם חוסר שוויון.

דגש חזק יותר בעניין תכליתו של סעיף זה בחוק ככלי בידי הערכאה השיפוטית לצמצום פערים כלכליים ויישומה, ניתן למצוא בקביעתו של השופט עמית⁸:

לטעמי, מטרת סעיף 8(2) היא לאפשר לבית המשפט להקטין פערים כלכליים בין בני זוג תוך התחשבות במכלול הנסיבות האישיות של בני הזוג, לרבות גיל, מצב בריאותי, ו"נכסי עתיד" או "נכסי קריירה" (קרי, נכסים הקשורים להון האנושי של בני הזוג, כגון תארים אקדמיים, רישיון, ניסיון מקצועי, כושר השתכרות, מוניטין וכיו"ב). דהיינו, החלוקה הלא שוויונית של הנכסים מכוח סעיף 8(2) לחוק נועדה אפוא למנוע תוצאה בלתי שוויונית ובלתי צודקת ולאפשר שוויון הזדמנויות מהותי לבן הזוג "החלש".

ניתן לדלות מהפסיקה רשימה של 'נסיבות מיוחדות' שבהן בוצע שימוש בסעיף זה וכפי שנראה להלן. בנוסף, ניתן להצביע על עיקרון בולט ומנחה שנקבע בפסיקה והוא, כי שיקולי אשמה אינם יכולים להוות 'נסיבות מיוחדות' שבגינם ניתן יהיה לסטות מהאיזון השוויוני.

⁶ בע"מ 8206/14 פלונית נ' פלוני (פורסם בנבו, 14.4.2015).

⁷ בג"ץ 6037/18 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי ת"א יפו פסקה 4 (פורסם בנבו, 18.2.2019).

⁸ בג"ץ 2533/11 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים (פורסם בנבו 26.10.2011).

בגידה כנסיבות מיוחדות

לפני בית הדין הרבני האזורי הגיע מקרה בבעל שאשתו בגדה בו עם גבר אחר. הבעל טען כי על בית הדין להפעיל את סמכותו לפי סעיף 8(2) לחוק ולקבוע כי הבגידה עולה כדי "נסיבות מיוחדות" המצדיקות סטייה מכלל איזון הנכסים השווה, ועל כן אשתו אינה זכאית לחלק כלשהו מהזכויות הסוציאליות שצבר במסגרת עבודתו. בית הדין האזורי קבע כי עם כל סלידתו מהתנהגותה של האישה, על פי החוק והמשפט האזרחי לא ניתן 'להענישה' על ידי פגיעה בזכויות הממון שלה שזכתה בהם עד עת הפירוק.

הבעל ערער לבית הדין הגדול ושם נקבע ברוב דעות כי יש לקבל את ערעורו ואכן ניתן להפעיל את סעיף 8(2). הדיין הרב איזירר נימק זאת בכך, שבמובחן ממי שחלה עליו הלכת השיתוף שיש לו זכויות קנייניות בנכסים כבר בעת הנישואין, כאן עסקינן בבני זוג שחל עליהם חוק יחסי ממון ועל כן⁹:

הזכויות שלה אינן זכויות קנייניות אלא זכות תביעה לזכויות המגיעות לה עם פקיעת הנישואין, לפיכך אין כאן פגיעה בקנינה.

נימוק נוסף לכך שניתן להפעיל את סעיף 8(2) במקרה של בגידה הוא, שהשיקול כאן הוא כלכלי ואינו כעונש לאישה:

מקרה של בגידה שאנו רואים אותו כנסיבות מיוחדות שלא לדון בו שויון של איזון נכסים אינו מדין קנס על חטא. לא מדובר כאן בחוק דתי וענישה דתית. גם לא משום האשמה של פירוק נישואין גרידא. אלא משום התוצאות הכלכליות הנרחבות של פירוק נישואין ע"י בגידה, כלומר הצד הנבגד יאלץ כתוצאה מההתנהגות החד צדדית הבוגדנית והמפתיעה לבנות לו בית אחר: להנשא מחדש וגם לקנות בית אחר כפשוטו. מה שאין כן בנישואין שלא צלחו ששם שני הצדדים יש להם חלק בפירוק הנישואין ובאחריות להכרח של בנית בית חדש.

האחריות הכלכלית שהוטלה על הצד הנבגד ב"מכה אחת" מזכה אותו להקלות באיזון המשאבים לטובתו בין אם הן מזכויות שנצברו לפני הבגידה או אחריה.

האישה עתרה לבג"ץ¹⁰ וזה קיבל את עתירתה. השופט נאור האריכה להביא אסמכתאות מפסקי דין קודמים¹¹ שאין מענישים אדם על ידי פגיעה בזכויותיו ברכוש המשותף שצבר

⁹ תיק (גדול) 1219/1 פלוגית נ' פלוני.

¹⁰ בג"ץ 8928/06 פלוגית נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים בירושלים

¹¹ בע"א 264/77 דרור נ' דרור, פ"ד לב(1) 829 (1978) נקבע (ברוב דעות) כי "נטישת הבית או בגידה עשויות ליצור קרע בין בני הזוג ובדרך זו לשים קץ לשיתוף, אך אין נענשים עליהן למפרע על ידי נטילת הזכויות ברכוש המשותף". וכן בע"א 384/88 זיסרמן נ' זיסרמן, פ"ד מג(3) 205 (1989) נקבע כי "לאשם היחסי בפירוק הנישואין אין ולא כלום עם הזכויות

במהלך הנישואין. לדעתה אף שאסמכתאות אלו עוסקות בהלכת השיתוף "כוחן יפה... בין אם הרכוש הוא משותף מכוח הלכת השיתוף ובין אם חל עליו הסדר האיזון הקבוע בחוק יחסי ממון"¹².

גם את נימוקו הנוסף של בית הדין הגדול לפיו האחריות הכלכלית שהוטלה על הצד הנבגד בפתאומיות "לבנות לו בית אחר" מזכה אותו להקלות באיזון המשאבים של זכויות שנצברו לפני הבגידה – דוחה נאור. לדעתה לכל פירוק נישואין מכל סיבה שהיא ישנן השלכות כלכליות, ואם נטיל את האחריות לכך על מי שבגד, הרי אנו בעצם מענישים אותו:

העובדה כי הגורם לפירוק קשר הנישואין הוא בגידתו של אחד מבני הזוג אינה מקימה את הצורך "לבנות בית אחר". פירוק הנישואין כשלעצמו, יהיה הגורם לו אשר יהיה, הוא שמקים צורך זה. קבלת נימוק זה תוביל בסופו של יום, למצב בו, בניגוד להלכה שנקבעה בבית משפט זה, נענש בן הזוג שבגד למפרע על ידי נטילת זכויותיו ברכוש המשותף.

השופט ריבלין חיוק את עמדתה של נאור "כי אין להעניש אדם על חלקו בפירוק היחסים על ידי סנקציות כלכליות במסגרת חלוקת הרכוש בין בני הזוג" ועל כן בגידה אינה בגדר "נסיבות מיוחדות" המצדיקה סטייה מחלוקה שוויונית. בין יתר נימוקיו הוסיף שבפירוק נישואין קשה להצביע על האשם הבלעדי לפירוק:

יש קושי לדבר בהקשר זה במונחים של "אשמה". פירוק הנישואין הוא תוצאה של נסיבות מורכבות ובגידה כשלעצמה אינה הופכת את אחד מבני הזוג לאשם הבלעדי.

ברכוש המשותף, ואין המשיב מאבד זכויות הקנין שרכש במהלך הנישואין אף אם הוא, לצורך ההנחה בלבד, האשם היחיד בפירוק השיתוף".

¹² נאור מנמקת את דעתה בכך: "שהרי הזכויות הסוציאליות הן חלק מפירות ההשתכרות הכוללת אשר נצברו במהלך תקופת עבודתו של בן הזוג". נימוק זה אינו ברור, שהרי עדיין אין לאשה זכות בהן עד שעת איזון המשאבים.

שיתופיות מוחלשת

איזון המשאבים שנקבע בחוק מבוסס על שיתופיות שהייתה בין בני הזוג במהלך תקופת נישואיהם, אך יש מצבים שבהם לא מדובר על שיתופיות רגילה בין בני זוג אלא על מתכונת שיתופיות שבה הבעל חולק את השותפות שלו בחייו גם עם נשים אחרות.

פרשה כזו הגיעה לפני בית המשפט אשר קבע כי העובדה שהאיש בחר לנהל מערכות יחסים מחוץ לנישואין בידיעת אשתו יצרה 'שיתופיות מוחלשת' ועל כן לפי סעיף 8(2) לחוק יש לבצע את איזון המשאבים מעת מועד הקרע בשיעור 70% לאיש ו-30% לאישה. השופט רובינשטיין קבע כי יש לשיתופיות מעין זו גם השלכה על מועד הקרע¹³:

נסיבות מיוחדות, כאמור, התפתחו בחלוף הזמן והותאמו למצבי המשפחה החדשים ... האפשרות של אחד מבני הזוג, כאן המשיב-הבעל, להיות "נפקד נוכח" בביתו תוך שהאשה משלימה עם מצב עגמומי זה, אם ברצונה לשיטת המשיב, ואם שלא מרצונה לשיטתה. מצב זה כינה השופט ויצמן "שיתופיות מוחלשת" והמינוח מקובל עלי, ולדידי ניתן להשתמש גם בביטוי "שיתופיות לשיעורין". מצב כזה מן הסתם אינו שכיח מאוד, אך אין – גם על פי השכל הישר – להתעלם מקיומו ומקיום מצבים דומים לו של יחסים "מן הצד", יחסי פילגשות וכדומה. לפיכך, על דרך הכלל, ותהא עמדתנו הערכית כלפי יחסים כאלה כאשר תהא, יש מקום לתת לכך ביטוי גם באופן החלוקה, מקום שבעלי הדין מנהלים מערכת לא שוויונית, בשונה מן המצב ה"רגיל", בו אמורים שני הצדדים להירתם יחדיו לקיום התא המשפחתי, כנדרש לצורך חלוקת מחצה על מחצה לפי סעיף 5 לחוק... אוסיף, כי ייחוד מערכת היחסים גם משליך על מועד הקרע, שאף לגביו אין לקבוע אמות - מידה נוקשות אלא לבחון כל מקרה לגופו.

...אין מדובר ב"אשמה", ולא רכיב מעין זה הוא כשלעצמו המשפיע על איזון המשאבים. לעומת זאת, במישור העובדתי ברי כי התנהגותם של בני הזוג יש בה כדי להעיד על המועד בו חל הקרע המשפטי ביחסים, ומשכך, עשויה היא לשמש נסיבה מיוחדת הבאה בגדרו של סעיף 8 לחוק, והמאפשרת הפעלת הסמכות המיוחדת לחלוקה שאינה שוויונית כליל: מתוך שכך, יש לבחון בכל מקרה את טיב הקשר הזוגי ונסיבותיו, ויש ליתן משקל נכבד לאוטונומית הרצון ולמצער למודוס ההתנהגות בפועל של בני-הזוג בעיצוב הקשר הזוגי ביניהם.

¹³ לעיל הערה 6. וראה להלן על יד הערה 31 שבהסתמך על פסק דין זה, קבע לאחרונה גם בית הדין הרבני הגדול כי בגידת סתר ממושכת מובילה ל'שיתופיות מוחלשת' שיש בה בכדי להשפיע על מועד הקרע ועל אופן חלוקת הרכוש תוך שימוש בסעיף 8 לחוק. במקרה זה קבע בית הדין כי יחס האיזון יהיה 80/20.

אלימות כנסיבות מיוחדות

בפסק הדין מאת השופט דרורי הוא מציין את עמדתו ביחס לאפשרות השימוש בסעיף 8 במקרה של אלימות (אף שזה לא היה המקרה שנדון לפניו)¹⁴:

גישתי היא, מבלי לקבוע מסמרות, כי, במקרים המתאימים, כאשר מוכחת אלימות פיזית ונפשית, ובמיוחד כאשר אינה חדר פעמית אלא נמשכת, ניתן לעשות שימוש מושכל בסעיף 8(2) לחוק יחסי ממון, באופן שייתן ביטוי לכך שמדובר באישה מוכה, והצדק מחייב כי במסגרת החלוקה של כלל הנכסים, החלק שינתן לה - יהיה גבוה יותר, בין אם מדובר בחלק יחסי גדול יותר ובין אם מדובר בחלוקת נכסים אחרת.

לכאורה גישתו של השופט דרורי שיש לחלוק את הנכסים באופן לא שוויוני כשבן הזוג נוקט באלימות אינה ברורה, לאור העיקרון שראינו לעיל, שאין מענישים אדם למפרע על ידי פגיעה בנכסיו הקניינים.

כמה שנים מאוחר יותר סוגיה זו הגיעה לפתחו של בית המשפט העליון. מדובר היה במקרה בו הבעל לאחר 25 שנות נישואין תקף את אשתו בדקירות סכין. הבעל הורשע בניסיון לרצח ובעבירות אלימות נוספות ונגזרו עליו 13 שנות מאסר. הצדדים התגרשו והגישו תביעה לבית משפט לענייני משפחה לחלוקת הזכויות הממוניות ביניהם. האישה טענה שנוכח ניסיונו של המשיב לרצוח אותה, אין הוא זכאי ליהנות מפירות הרכוש שנצבר לצדדים יחד, ובפרט לא מן הזכויות הסוציאליות שנצברו לה במקום עבודתה. לטענתה, היה מקום להפעיל בנסיבות אלו את סעיף 8 לחוק, המקנה לבית המשפט סמכות לסטות מהסדר איזון המשאבים בנסיבות מיוחדות, ובפרט את סעיף 8(1) המקנה לבית המשפט סמכות להחריג נכסים מסוימים מגדרי האיזון.

בית המשפט לענייני משפחה קבע שסמכות זו יש להפעיל רק ביחס לנסיבות שהן בעלות אופי כלכלי, ואשר יש להן השלכה ישירה על היקף הרכוש (כגון במקרים של הברחת רכוש, הוצאות על הימורים, התחמקות מעבודה וכדומה). לעומת זאת, נסיבות בעלות היבט של אשם מוסרי, קשות ככל שיהיו, אינן מצדיקות סטייה מן העיקרון של איזון משאבים. בית המשפט לענייני משפחה הוסיף וקבע כי המסגרת המתאימה להביא בחשבון את התקיפה האלימה ותוצאותיה היא תביעת נזיקין. ערעורה של האישה לבית המשפט המחוזי נדחה כשהוא מאמץ את נימוקי הערכאה קמא. האישה הגישה בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון וזה קיבל את הערעור.

¹⁴ לעיל הערה 5.

מעיון בפסק הדין¹⁵ עולה, כי ישנה הסכמה בין השופטים באשר להנחת היסוד של הדיון והיא ההסתייגות מהפעלת שיקולים של אשם בגדרו של הסדר איזון המשאבים. כמו כן שלושת השופטים קבעו כי ניתן להפעיל את סעיף 8 במקרה של אלימות קשה מצד אחד מבני הזוג, אך הגיעו למסקנה זו מטעמים שונים תוך מתן הסתייגויות רבות.

גישתה של השופטת ברק ארז היא כי שלילת אנושיותו של בן הזוג הקורבן, שומטת את הבסיס לקיומה של מערכת יחסים בין הצדדים ועל כן התוקף מנוע מהנאה מפרות אנושיותו של קורבנו. אמנם קביעה זו תתכן רק במקרים של אלימות קיצונית ובמיוחד כאשר בן הזוג האלים דורש שיתוף בנכסים בעלי אופי אישי כדוגמת שכר עבודה או פנסיה. כמו כן, לדעתה בנסיבות של מקרה מסוג זה חל גם עקרון מניעות ספציפי. מימוש זכויות פנסיוניות במתכונת מלאה מותנה בכך שהעובד אשר החסכון הפנסיוני נצבר עבורו עודנו חי. אדם שניסה ליטול את חייה של אשתו, מנוע כעת מלטעון שיש לראות באשתו אדם חי לצורך השתתפות בזכויות הפנסיה שלה, שהרי אם היה מצליח ליטול את חיי אשתו לא היתה משולמת לו הפנסיה.

השופט הנדל ביסס את פסק דינו על הזיקה שבין הפעלת האלימות לבין מצבו הכלכלי של הקורבן. לשיטתו, הבסיס להתחשבות באלימות בן הזוג (לאחר הרשעתו בדיון) הוא לא האשמה והאכזריות הנובעים מהמעשים, אלא בגין ההשפעה שלהם על יכולת בן הזוג להיות עצמאי, או לכלכל את עצמו לבדו.

השופט מלצר הציג בפסק דינו עמדה "מגשרת" לפיה במקרה הרגיל ניתן לפעול מכוח סעיף 8 לחוק כנגד בן זוג שהורשע באלימות חמורה כלפי בן-זוגו ולהפעיל אחת, או יותר מהחלופות הנזכרות שם ככל שנגרם לבן הזוג המותקף נזק כלכלי (בהתאם למתווה שהוצע על ידי השופט הנדל). אך יהיו מקרים של אלימות קשה או מתמשכת של בן זוג כלפי רעהו (וודאי כך אם הוא הורשע בניסיון לרצוח את בן הזוג) שבהם ניתן לפעול מכוח סעיף זה, אפילו לא נגרם לבן הזוג המותקף נזק כלכלי מוכח.

ביחס להנחת היסוד של פסק דין זה המנתקת את שיקולי האשם מחלוקת הרכוש התבטא השופט הנדל בהזדמנות אחרת, תוך שהוא מדגיש כי היא נובעת ממגמה רחבה שהתפתחה בהסדרת הרכוש בין בני זוג¹⁶:

¹⁵ בע"מ 7272/10 פלונית נ' פלוני (פורסם בבנו, 7.4.2014).

¹⁶ לעיל הערה 7. במסגרת פסק הדין תהה השופט הנדל גם על המשקל אשר נתן בית הדין הרבני ל"תרומתה" של העותרת לפירוק הנישואים ולהתנהגותה: "הנתונים בהם התחשב בית הדין – "תרומת" העותרת לסיום הנישואים והתנהגותה – נשארו עמומים ולא ברורים. לאמור, אין זה נהיר מה אלה כוללים בגדריהם ומה יצדיק, על פי גישת בית הדין הגדול, החלה של סעיף 8 לחוק. כך למשל, האם החלטתו של בן זוג להפסיק לקיים אורח חיים דתי, אשר הביאה לסיום מערכת היחסים של בני הזוג, תצדיק החלה של סעיף 8? ומן העבר האחר, האם החלטתה של בת זוג לקיים אורח חיים דתי, אשר תרמה לקץ הנישואים?".

פסק דין זה, אשר על דגלו חרוטה ההפרדה של שיקולי אשם מחלוקת הרכוש של הצדדים, מהווה המשך של מגמה ארוכת שנים. שלפיה, כאמור, לא בנקל יסטה בית המשפט מכלל איזון המשאבים האחיד. כחלק ממגמה זו בשורה ארוכה של פסקי דין נקבע שאין לשלול זכויות כלכליות למפרע בשל התנהגותו של אחד מבני הזוג. ... עניין זה אף מהווה חלק ממגמה רחבה יותר של הפרדת הסדרי הרכוש מהליך הגירושים ... בהקשר זה ציין המלומד ש' ליפשיץ בספרו כי: "ההישג המרכזי והחשוב ביותר של תיקון מספר 4 (אשר הוסיף את סעיף 5א לחוק) הוא מתן אפשרות לערוך איזון משאבים בטרם פקעו הנישואים עקב גירושים או מוות. בכך ניתק המחוקק את התלות בין הגירושים הדתיים לחלוקת הרכוש האזרחית ואפשר מנגנון של 'גירושים כלכליים' נפרדים מן הגירושים הדתיים" (שחר ליפשיץ השיתוף הזוגי 157-158 (תשע"ו)).

משמעות הדברים היא, שהמגמה של ניתוק חלוקת הרכוש מהליך הגירושים כפי שבאה לידי ביטוי בתיקון מספר 4 מחייבת גם לדון בעניין חלוקת הרכוש במנותק מהסיבות שהובילו לגירושים.

התנערות מהחובות כלפי המשפחה

לעיתים אחד מבני הזוג אינו תורם למאמץ של התא המשפחתי אם זה בפן הכלכלי ואם זה בגידול הילדים. האם במצב כזה ניתן לפעול לפי סעיף 8 ולחרוג מחלוקה שוויונית?

פרופ' רוזן צבי קובע שבמסגרת הנסיבות המיוחדות יש לשקול במיוחד את התנהגותם של בני הזוג במילוי חובותיהם הכלכליים¹⁷:

התנהגות בני הזוג הנוגעת למילוי חובותיהם במסגרת הנישואין, ובמיוחד מילוי חובותיהם הכלכליות ... חייבים, לדעתנו, לשמש אמת מידה להפעלת שיקול הדעת של בית המשפט וכבר העלינו אפשרות זו במקרה של פער משמעותי בין מאמצי בני הזוג למען המשפחה.

השופט גרינברגר בוחן את יסודות החוק ומסיק כי במקרה שצד אחד מתנער מאחריותו לתרום למאמץ הכלכלי של המשפחה הרי שהוא אינו מקיים את הנחות יסוד אלו שבחוק ולכן ניתן לסטות מחלוקה שוויונית¹⁸:

החוק כולו מבוסס על ההנחה של "המאמץ המשותף", קרי, שמגיע לכל בן זוג מחצית מן הרכוש הכולל של המשפחה מאחר שכל בן זוג תורם את חלקו ואמור לעמוד בציפיות הכלליות הנוצרות מעצם הנישואין, שכל אחד, כשותף מלא, יתרום לפי יכולתו לקידום המשפחה בכל התחומים, ובמיוחד בתחום הכלכלי; בין אם ישירות, בהכנסות שמרוויח מעבודתו, ובין אם בעקיפין, ביצירת סביבה תומכת בבית, בטיפול ובטיפוחו, בטיפול בילדים, וכדומה. שונה המצב כשבן זוג אחד אינו תורם לתא המשפחתי ואינו עומד בציפיות האמורות, תוך שמאמץ לעצמו גישה של התנערות מאחריותו לתרום ממאמציו לכלכלת המשפחה ... במקרה כזה, הרציו שעליו בנוי החוק אינו מתקיים, ומסיבה זו העניק המחוקק לבית המשפט את הסמכות לסטות מחלוקה שוויונית במקרים שאכן קיימות נסיבות כאלה.

גם השופטת גאולה לויין קובעת כי במקרה בו מירב הנטל לכלכלת הבית ותחזוקתו נפל על כתפי האישה, והאיש אף לא תרם תרומה משמעותית לטיפול הבית וטיפול בילדים, אלו הן נסיבות מיוחדות המצדיקות כי הנכסים לא יאוזנו באופן שווה¹⁹:

כידוע, משטר איזון המשאבים יסודו בשיקולי צדק כלפי שני בין הזוג כשווים במאמצים ובמשאבים כאחד. הוא מבוסס על ההנחה כי במשך שנות החיים המשותפים תרמו שני בני הזוג את מלוא מרצם ואונם לרווחת המשפחה. הוא מבוסס

¹⁷ א' רוזן-צבי יחסי ממון בין בני זוג 354 (1982).

¹⁸ תמ"ש (י-ם) 20964/02 פלונית נ' אלמוני פסקה 9 (פורסם בנבו, 28.12.2009).

¹⁹ תמ"ש (ב"ש) 1066/06 נ.ש נ' ל.ש פסקה 15 (פורסם בנבו, 30.5.2011).

על עקרון של הדדיות. עקרון השוויון, עליו מושתת משטר זה, צריך להתקיים גם בהיבט התרומה והמאמץ. בן זוג המבקש הקנייה של זכויות שוות, מחויב גם בהשתתפות בנטל לקיום צרכי המשפחה במהלך החיים המשותפים. כאשר בן זוג אינו מבצע אף אחת מהפונקציות המשפחתיות – לא היותו מפרנס עיקרי ולא טיפול בעבודות הבית והילדים, יש לייחס משקל לעובדה זו ... יש לחתור לשוויון מהותי ולא לשוויון טכני. לכן, מצב בו אחד בני הזוג נשא בנטל העיקרי של פרנסת המשפחה, בד בבד עם נטל משק הבית, צריך למצוא ביטוי בהסדר הרכושי עם הגירושין.

הברחת רכוש

עוד עולה מהפסיקה כי במקרה שאחד מבני הזוג הבריח נכסים בשווי ידוע או שאינו ידוע מבן הזוג האחר, בתי המשפט קבעו שניתן בנסיבות אלו לאזן את המשאבים באופן שאינו שוויוני. כך לדוגמא כאשר לא נודע היכן הפקיד האיש את כספי התמורה ממכירת דירה, אישר בית המשפט המחוזי²⁰ את קביעת בית משפט קמא אשר איזן את הרכוש ביחס של 40/60 לטובת האישה. במקרה אחר קבעה השופטת נילי מימון²¹, כי מאחר שהאיש אשר עבד כקבלן לא גילה את כל הכנסותיו ואת הרכוש אשר ברשותו כאשר המידע מצוי ברשותו, הרי אלו נסיבות שבגינן ניתן לפעול על פי סעיף 8(2) לחוק, ועל כן זכויותיה של האישה מעבודתה יישארו ברשותה ולא תכללנה באיזון המשאבים.

השימוש בסעיף 8 לחוק יחסי ממון בפסיקת בתי הדין

כפי שזכר לעיל בית הדין הגדול עשה שימוש בסעיף 8(2) במקרה של בגידה. פסק הדין נפסק בדעת רוב, אולם יש להדגיש כי גם דעת המיעוט תמכה בעיקרון שבגידה מהווה 'נסיבות מיוחדות' במסגרת סעיף 8, אלא שלדעתה ניתן להתחשב בכך רק ביחס לנכסים שנצברו לאחר מעשה הבגידה ולא לפניה כדעת הרוב. משמעות הדברים היא שאמנם במקרה זה אין לעשות שימוש בסעיף 8(2) ולסטות מאיזון המשאבים אך יש לעשות שימוש בסעיף 8(3) ולהקדים את מועד איזון המשאבים לרגע שלפני הבגידה. וכך קבע הרב דיכובסקי בדעת מיעוט בדחותו את הערעור²²:

אכן, פסק הדין מתבסס על הקביעות שקבעתי בעבר במספר פסקי דין, שבגידה נחשבת לנסיבות מיוחדות, ואין לתת פרס לאשה בוגדת. כתבתי כי דבר זה מנוגד לכלל העתיק של "הרצחת וגם ירשת", ועל כן בגידה מהווה נסיבות מיוחדות, שכן היא מנוגדת לכל מהות הנישואין, ושוברת את הברית בין בני הזוג, ועל כן אין לתת פרס לאשה בוגדת.

כמה שנים מאוחר יותר, לאחר שהתקבלה העתירה בבג"ץ כנגד פסק דין זה, הגיע שוב לבית הדין הגדול לפני שני דיני הרוב, מקרה של חלוקת רכוש בין בני זוג, כשברקע עמד דבר בגידתה של האשה. בית הדין האזורי באחד מנימוקיו קבע, כי בגידה אינה מהווה נסיבה המצדיקה שימוש בסעיף 8 וכפי שנפסק בבג"ץ. הרב איזירר דחה נימוק זה וקבע כי ההחלטה

²⁰ עמ"ש (ת"א) 1229-07 י.ב.נ' א.ב. פסקה 64 (פורסם בנבו, 27.10.2010).

²¹ תמ"ש (י-ם) 26473/97 פלוני נ' אלמונית (פורסם בנבו, 15.06.2004). ראו עוד תמ"ש (ת"א) 24881-12-13 ד.ב.נ' ד.ע.ב. פסקה 46.3 (פורסם בנבו, 11.07.2016). וכן בתמ"ש (ראשל"צ) 28242-08 ח.ר.ג.נ' צ.ג. (פורסם בנבו, 1.7.2010) קבעה השופטת ורדה בן שחר: "מכל המקובץ לעיל עולה כי מי שהעלים את הכנסותיו ואת רכושו במהלך הנישואין ... היה הנתבע. לפיכך על מנת שלא לקפח את זכויות התובעת ובהתאם לסעיף 8 (2) לחוק ...אני קובעת שחשבון הבנק של הנתבע... הרשום על שם אחות הנתבע הגב' ה' נ' זהו חשבון אישי, פרטי של הנתבע"
²² לעיל הערה 9.

מהם הנסיבות המיוחדות שבהם רשאי בית הדין להפעיל את סעיף 8, נתונה לשיקול דעתו של בית הדין והוא אינו כפוף בכך לפסיקתו של בג"ץ²³:

בית הדין האזורי מעלה נימוק נוסף והוא פסיקת בג"צ שבגידיה אינה עילה להחלת סעיף 8 לחוק יחסי ממון. נראה שבזה טעה בית הדין האזורי. הכפיפות של בית הדין הרבני לבג"צ היא בענינים של סמכות או ענינים של חריגה מהצדק הטבעי, אבל בנוגע לשיקול דעת שחוק יחסי ממון מאפשר לערכאה השיפוטית, רשאי בית הדין הרבני לקבוע שקול דעת לפי קנה מידה שלו. ולכן הוא יכול לקבוע שבגידיה היא עילה לשקול דעת לערוך איזון נכסים באופן שונה מהחוק.

ראוי לציין כי בית הדין הגדול התייחס באופן כללי לשימוש בסעיף 8 ולא באופן ספציפי לאחד מסעיפי המשנה.

קביעתו של בית הדין נסמכת על לשונו של החוק: "ראה בית המשפט או בית הדין נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, רשאי הוא...". החוק מתייחס לערכאה השיפוטית המוסמכת ומעניק לה סמכות שבשיקול הדעת.

גישתו זו של בית הדין עומדת בניגוד לעמדה שנקבעה בבג"ץ בבלי²⁴ שהצרה באופן משמעותי את סמכותם של בתי הדין וקבעה כי בעניני הרכוש פסיקותיו של בית המשפט העליון ופרשנותו לחוק מחייבת את כל הערכאות השיפוטיות ובכללם את בתי הדין הרבניים. בג"ץ שלל את ההבחנה שעשה שם בית הדין בין דבר חקיקה לבין פסיקת בית המשפט.

במקרה אחר של בגידה אשר הובא לפני בית הדין האזורי בחיפה²⁵ נעשה שימוש בסעיף 8(3) לחוק לקביעת מועד מוקדם יותר ממועד פקיעת הנישואין לאיזון הנכסים, והמועד שנקבע הוא עת בגידתה של האשה. בית הדין ציין כי בתי הדין נוהגים לעשות שימוש בסעיף 8(3) לחוק, וכשהנסיבות מצדיקות זאת הם מקדימים את מועד הקרע טרם פקיעת הנישואין בגט והדבר אף קיבל משנה תוקף לאור הסכמתו של בג"ץ²⁶. כך גם קבע נשיא בית הדין הרבני הגדול הרב עמאר²⁷:

סעיף 8(3) לחוק יחסי ממון בין בני זוג מקנה סמכות לקביעת מועד האיזון לאו דוקא בעת פקיעת הנישואין, ובתי המשפט גם נוהגים כך למעשה, וכך ראוי לנהוג כאן.

²³ תיק 1-3980-64.

²⁴ בג"ץ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד מח(2) 221 (1994).

²⁵ תיק 1073595/4.

²⁶ בג"ץ 2642/08 פלונית נ' כב' בית הדין הרבני הגדול לערעורים בירושלים (פורסם בנבו, 8.4.2008).

²⁷ תיק 1-3369-21.

בית הדין נימק את קביעתו בכך שישנם מקרים אף לפני הגירושין, אשר ניתן להצביע עליהם כמי שנותנים את האות לפירוק מהותי של חיי הנישואין וממילא הדבר משליך על השיתוף הכלכלי הנגזר מחיי הנישואין.

בית הדין קבע כי על פי השקפתה של היהדות, מעשה בגידה הוא אירוע המרוקן את חיי הנישואין מאחד מהרבדים המרכזיים שבו והוא הרובד של חיי האישות בין בני הזוג. דברי הפסוק "על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד" (בראשית פרק ב' פסוק כ"ד) אינם רק בבחינת שאיפה בעלמא אלא הגדרת מצב לאחד הרבדים המרכזיים של הנישואין. מהשקפה זו נקבעו כמה הלכות מרכזיות בעניין חיי האישות בין בני זוג. לדוגמא, חיי האישות הם חובה קוגנטית [=לא ניתן להתנות עליה]. דוגמא נוספת, כאשר אחד מבני הזוג מבקש לעזוב את הבית לכמה ימים לצרכי פרנסה, הוא חייב ליטול רשות מבן הזוג השני עקב חיובו לחיי אישות כלפיו. על כן כשחיי האישות חסרים ובני הזוג "אינם עוד בגדר של 'חיים זה את זה' אלא בגדר של 'חיים זה לצד זה' ואולי בגדר של 'שנינו ביחד וכל אחד לחוד', הרי שהם רוקנו את חיי הנישואין מתכולתם. קל וחומר בן בנו של קל וחומר כאשר מדובר ב'בגידה' של אחד מבני הזוג. כאן, כאשר מדובר על פגיעה אנושה באמון ההדדי, הרי שבוודאי שהשותפות מהם והלאה".

לחיזוק עמדתו מביא בית הדין מקור הלכתי נוסף הקובע שאין לבן הזוג להמשיך בחיי הנישואין ולהציג מצג שווא כאילו הכל מתנהל כשורה ותחת זאת לחתור תחת רעהו ולנצל. על מציאות כזו אמר שלמה המלך:

אַל תַּחַרֶּשׁ עַל רַעַךְ רַעָה וְהוּא יוֹשֵׁב לְבִטַּח אֶתְךָ (משלי ג, כט).

מכך לומדת הגמרא דין²⁸:

רבי אליעזר בן יעקב אומר: לא ישא אדם אשתו ודעתו לגרשה, משום שנאמר, אל תחרש על רעך רעה והוא יושב לבטח אתך.

הרמב"ם למד מכאן איסור לנצל את תמימותו של בן הזוג וליהנות ממנו ומנכסיו, כשדעתו של המנצל אינה באמת לחיות עם הלה חיי שיתוף של נישואין²⁹:

לא ישא אדם אשה ודעתו לגרשה, ולא תהיה יושבת תחתיו ומשמשתו ודעתו לגרשה.

²⁸ יבמות לז ע"ב.

²⁹ רמב"ם, הלכות גירושין, פרק י, הלכה כא.

ומחדש בעל הטורי זה³⁰ שאיסור זה קיים אף אם מדובר באשה שיש לו מצוה לגרשה והוא מתמהמה בהחלטתו זו, אין לו לנהוג עמה 'אחד בפה ואחד בלב' ולנצלה בלי שמודיע לה על כוונתו לגרשה.

הלכה זו היא דו סטרית ומשכך כשהאשה בגדה בבעלה ורוקנה את חיי הנישואין מתוכם, אנו אומדים את דעתו של הנבגד, שאילו היה מודע לכך היה ממאן להמשיך את קיום השותפות ביניהם. ברור שהוא לא היה מוכן להיות מנוצל על ידי מאן דהו החורש נגדו רעה.

לאחרונה נקט בית הדין הגדול³¹ במקרה של בגידה בדוקטרינת 'השיתופיות המוחלשת' שכפי שהובא לעיל נתחדשה בבית המשפט, וקבע כי ניתן להקדים את מועד הקרע ולאזן את הנכסים באופן לא שוויוני על פי סעיף 8 לחוק. נציין כי כפי שמקובל במרבית המקרים, גם במקרה זה הצדדים קיבלו בקניין הלכתי שבית הדין יפסוק בהתאם להוראות החוק האזרחי.

מדובר היה באשה שניהלה מערכת יחסים מחוץ לנישואין במשך כעשר שנים כשבעלה לא ידע על קשר זה עד סמוך להגשת תביעת הגירושין. בית הדין קבע שעל אף שעל פי פסיקת בית המשפט בגידה אינה יכולה להוות "נסיבות מיוחדות" לפי סעיף 8 לחוק יחסי ממון, אך גם על פי הדין האזרחי, בבגידה ממושכת בסתר הדין שונה. הוא נסמך על כך שבית המשפט עצמו פסק כי בגידה ממושכת ביודעין מובילה ל'שיתופיות מוחלשת' בשל הפגיעה בקיום משק בית משותף ויש לאזן את הנכסים באופן לא שוויוני, על אחת כמה וכמה שיש לפסוק כך בבגידת סתר ממושכת. בגידה ממושכת פוגעת ביסוד השיתופיות:

מצב שבו אחד מבני הזוג מנהל מערכות יחסים מקבילות לאורך זמן רב, ובמיוחד בלא ידיעת בן הזוג האחר, יש בו כדי ללמד על חולשתה של השיתופיות ביניהם. אין מדובר על העדר ההרמוניה בנישואין בלבד, אלא על העדר זוגיות מהותית על פי גדרי חוק יחסי ממון.

עם זאת בית הדין מציין כי: "ייתכן שגם בגידה חד-פעמית שהוסתרה, תוביל לקיומה של 'שיתופיות מוחלשת' על רקע נסיבות אורח החיים הספציפי של בני זוג".

על כן בית הדין קבע כי מתוך התרשמותו מהבעל וכפי שיש להניח שכך היו נוהגים רוב האנשים בחברה, יש לקבוע שממועד הבגידה פסקה השיתופיות המלאה בין בני הזוג, ובהתאם לסעיף 8 לחוק יש לאזן ממועד זה את הנכסים באופן לא שוויוני ביחס של 80% לאיש ו-20% לאישה:

³⁰ אבן העזר, סימן קיט, ס"ק ב.

³¹ תיק 992261/3 פלוגית נ' פלוני (פורסם בנוב, 29.08.2019) בהרכב הדיינים הרבנים: יצחק אלמליח, מיכאל עמוס ומימון נהרי.

התרשמנו כי האיש שלפנינו היה נוהג עם אשתו כמו רוב האנשים בני החברה האזרחית, שלא היו מסכימים להמשיך בחיי שיתוף עם נשותיהם, וכך נשים עם בעליהן, לו נודע להם על הפרת אמון של בן הזוג או בת הזוג באופן עקבי ויסודי... לפיכך, יש מקום להשתמש בסעיף 8... השימוש בסעיף 8 לא נועד להעניש את האישה על בגידתה אלא להתחשב בכוונה המשוערת של האיש, שאילו ידע את העובדות לאשורן – כך ברור לבית הדין – לא היה ממשיך בחיי שיתוף עם המערערת.

בית הדין התמודד גם עם טענת האשה, כי התחשבות בבגידה תהווה תמריץ לכל בעל להודיע שהוא בוגד באשתו כבר שנים רבות על מנת להקדים את מועד הקרע או להימנע מחלוקה שוויונית והפנה לתשובה המצויה לכך במאמרם של י' כהן וא' ג'בארין³². המחברים מציעים כי בן הזוג שקיים יחסים בסתר מחוץ לנישואין יהיה מושקף מלהעלות טענה זו, ובית הדין מביא את דבריהם בתוספת נופך:

הרציונל מאחורי דוקטרינת ההשתק הוא להגן על אינטרס ההסתמכות של בן הזוג התמים, אשר התנהג בהוגנות ובנאמנות והסתמך על המצב שהציג בפניו בן הזוג הבוגד, ונתן לו לחשוב בטעות שאורח החיים והיחסים ביניהם תקינים. אדם המציג מצג שווא וגורם לכך שהזולת יסתמך על מצג שקרי, יהיה מושקף מלטעון ולהתבסס על עובדות המנוגדות לאותו מצג. האפשרות ששבירת אמון, בדרך של בגידה שהוסתרה מבן הזוג השני, תקדים את הפסקת השיתוף ואיזון הנכסים כבר למועד הבגידה, אינה יכולה להיות חרב בידי הבוגד, כי אם מגן בידי בן הזוג השני. הנבגד הוא הזכאי לטעון ולשכנע את הערכאה השיפוטית שאילו היה הדבר נודע לו בזמן אמת, היה מפסיק כבר מאותה עת באופן מודע ויזום את השותפות ומבקש לפרק את החבילה. בשל שיקולי צדק, וכדי שלא 'יצא חוטא נשכר', יש להשתיק את הבוגד בסתר מלטעון בדיעבד ל'שיתופיות מוחלשת'.

לסיום נוסיף כי בתי הדין³³ אף עושים שימוש בסעיף 8(2) לחוק, על מנת לסטות מחלוקה שוויונית במקרים בהם אחד מן הצדדים לא עמד במבחן המאמץ המשותף, המונח בבסיסה של החלוקה השווה שבחוק יחסי ממון. במקרים אלו בתי הדין הרבו לתמוך את דבריהם בפסיקת בתי המשפט שהוזכרה לעיל.

³² י' כהן וא' ג'בארין "יחסים מחוץ לנישואין כשיקול בחלוקת הרכוש המשפחתי" משפט ועסקים טז 511-512 (תשע"ד).

³³ תיק (חיפה) 927100/6; תיק (חיפה) 582557/2.

סיכום

סעיף 8 לחוק יחסי ממון מעניק סמכות לערכאה השיפוטית בנסיבות מיוחדות לקבוע שאיזון המשאבים בין בני זוג לא יהיה שוויוני, לשם עשיית צדק.

סעיף זה מאפשר גמישות בחלוקת הרכוש ומהווה כלי רב עצמה בידי הערכאה השיפוטית באשר הוא שולל זכויות של אחד מבני הזוג, על כן השימוש בסעיף זה צריך להעשות בצורה מושכלת וזהירה ובמקרים חריגים ולא על דרך כלל.

יחד עם הזהירות והצמצום בשימוש בסעיף זה, שיקול הדעת מסור בידי הערכאה השיפוטית לקבוע מהן הנסיבות הספציפיות שהיא תשתמש בסמכות זו ואין מדובר ברשימה סגורה.

עיקרון מנחה נקבע בפסיקת בתי המשפט והוא, ששיקולי אשמה ביחסים בין בני הזוג אינם יכולים להוות 'נסיבות מיוחדות' שבגינם ניתן יהיה לסטות מהאיזון השוויוני, שכן לא מדובר בסמכות להעניש ולפגוע בקנייניו של האדם. זוהי גם מגמת המחוקק, להפריד בין חלוקת הרכוש לגירושין. על כן בגידת אחד מבני הזוג אינה יכולה להוות נסיבה מיוחדת. עם זאת נקבע כי שיתופיות מוחלשת בין בני זוג כשאחד מבני הזוג מנהל עוד מערכת יחסים ממושכת מחוץ לנישואין צריכה להתבטא גם בחלוקת הרכוש והיא מהווה נסיבה מיוחדת בגדרו של סעיף 8.

למרות ההסתייגות מהפעלת שיקולי אשם באיזון המשאבים נקבע בפסיקה כי במקרה של אלימות חמורה מצד אחד של בני הזוג כלפי רעהו ניתן לעשות שימוש בסעיף 8.

עוד נקבע, כי התנערותו של אחד מבני הזוג ממילוי החובה של המאמץ המשותף לכלכלת וצרכי התא המשפחתי וכן מקרים של הברחת רכוש על ידי אחד מבני הזוג, אלו הן נסיבות מיוחדות לסטות מחלוקה שוויונית.

בבתי הדין אמנם ישנה הסכמה כי בגידה בין בני הזוג מהווה נסיבה מיוחדת בגדרו של סעיף 8, מהטעם שפגיעה כזו בחיי האישות היא פגיעה אנושה בעניין מרכזי מאוד בחיי הנישואין. אך יש סוברים כי בגידה מהווה נסיבה מיוחדת לאיזון לא שוויוני גם ביחס לנכסים שנצברו לפני הבגידה, ויש הסוברים כי היא מהווה נסיבה מיוחדת רק מעת הבגידה המעידה על הפסקת השיתופיות המלאה בין בני הזוג.